

מלחמת הטט כאנלוגיה

מאת ד"ר טל טובי

מבט מבס"א, מס' 2,272, 1 באפריל, 2024

תקציר: מתקפת הפתע הווייטנאמית – מתקפת הטט – שפרצה בסוף ינואר 1968 הביאה למפנה מדיני וצבאי במלחמת וייטנאם. במתקפה זו חלקם של כוחות לא סדירים או סדירים למחצה היה בעל מהות קריטית, אך למרות זאת לאחר כמה שבועות של לחימה הצליחו הכוחות האמריקניים והדרום וייטנאמים להכריע את התוקפים ולבטל את כל הישגיהם הראשוניים. נקודות הדמיון אך גם השוני הופכות את העיון במתקפת טט לראויים לבדיקה מול האירועים אותם חווה ישראל מאז ה-7 באוקטובר.

כמעט מייד לאחר אירועי ה-7 באוקטובר החלו להיערך השוואות ואנלוגיות עם הפתעות אסטרטגיות שהתרחשו במהלך ההיסטוריה, כדוגמת המתקפה הגרמנית על ברית המועצות, המתקפה היפנית על פרל הרבור וכמובן ההפתעה שניחתה על ישראל בשבת ה-6 באוקטובר 1973. ניתן גם להזכיר הפתעות אסטרטגיות נוספות: שתי המתקפות הגרמניות דרך הארדנים (1940, 1944) או המתקפה הסינית (נובמבר 1950) במלחמת קוריאה, שהנחילה לצבא האמריקני את התבוסות הקשות ביותר שספג במהלך ההיסטוריה שלו. מול דוגמאות אלו ניתן להוסיף הפתעה צבאית אחרת: ההתקפה הקומוניסטית על דרום וייטנאם בינואר 1968. מתקפה זו, הידועה בשם מתקפת טט, דומה, בהיבטים רבים, בניגוד לאנלוגיות האחרות, שהוצגו לעיל. יחד עם זאת יש לסייג ולומר כי אמנם מתקפת טט רלבנטית, במידה רבה, כאנלוגיה ביחס לאירועים שחווה ישראל מאז ה-7 באוקטובר, אך היא לא אנלוגיה מוחלטת ולו מעצם העובדה כי נכון לכתיבת שורות אלה המלחמה בעזה עדיין נמשכת ואין לדעת מה יהיו ההשפעות וההשלכות ברמה המדינית והחברתית, לכשתסתיים המלחמה. כמו כן יש לזכור כי מתקפת טט הייתה אירוע דרמטי בתוך מלחמה ולא אירוע שהחל מלחמה.

מתקפת טט הייתה מהלך התקפי רחב היקף של הכוחות הקומוניסטיים הסדירים (צבא צפון וייטנאם) בשילוב של כוחות לא סדירים/סדירים למחצה (הווייט קונג) על שורה ארוכה של מטרות פוליטיות וצבאיות בכל רחבי דרום וייטנאם. הרעיון לעריכת מתקפה כזו עלה כבר בראשית 1967 לאור חוסר היכולת של הכוחות הקומוניסטיים להתיש את הצבא האמריקני. זאת לצד הישגים צבאיים של ארצות הברית ויתרונה המוחלט בעוצמת האש ובניידות טקטית, הנובעת מהשימוש המסיבי במסוקים. בקיץ 1967, לאחר דיונים רבים, החליט הפוליטביוורו על יציאה למבצע גדול. החלטה זו התקבלה למרות התנגדותו של שר ההגנה הצפון וייטנאמי, הגנרל וו נגוואן ג'יאפ, אשר העדיף המשך לוחמת גרילה.

זאת לאור הבנתו כי הכוחות הקומוניסטיים אינם מסוגלים לנהל מלחמה סדירה מול העוצמה הצבאית של הכוחות האמריקניים.

מטרת המתקפה הוגדרה בסיסמא: "מתקפה כוללת – התקוממות כוללת". הכוונה הייתה להביא, באמצעות מתקפה רחבת היקף, את העם בדרום וייטנאם לכדי התקוממות שתפיל את הממשל הדרום וייטנאמי ובעקבות כך לגרום לארצות הברית לסגת מהמדינה. נסיגה כזו תביא לביטול החלוקה המלאכותית של וייטנאם לשתי מדינות, כפי שנקבע ביולי 1954 ולמעשה לאיחוד מדיני בין צפון וייטנאם ודרום וייטנאם.

כאמור שר ההגנה ומפקד צבא צפון וייטנאם התנגד למבצע כולל שכזה. אך מאותו רגע שהפוליטיביוו הצפון וייטנאמי קיבל את ההחלטה לצאת למתקפה, החל ג'יאפ בהכנות לקראתה. הכנות אלו נעשו במסגרת של תוכנית הונאה על מנת להסתיר את הכוונות האמיתיות. המטרה הכללית של המתקפה הייתה התקפה סימולטנית על הערים בדרום וייטנאם ועל ריכוזי האוכלוסייה הצפופים לאורך החוף ובדלתת נהר המקונג ועל כן היה צורך להוציא מאזורים אלה את כוחות הצבא האמריקניים והדרום וייטנאמים. לפיכך הגה ג'יאפ תוכנית אותה כינה בשם האסטרטגיה הפריפריאלית. הכוונה הייתה לתקוף מוצבים ובסיסים אמריקניים מרוחקים ובעיקר כאלה הגובלים עם לאוס וקמבודיה על מנת שהכוחות התוקפים יוכלו במידת הצורך לסגת במהירות חזרה לשטחי אותן מדינות בהן נאסר על כוחות הקרקע האמריקניים לפעול. מטרה נוספת הייתה למנוע מהאמריקנים להבין היכן והאם בכלל יש מאמץ עיקרי וזאת על ידי התקפות לאורך כל הגבול הארוך של דרום וייטנאם.

בכל המחצית השנייה של 1967 ערכו הכוחות הקומוניסטיים הסדירים התקפות על בסיסים אמריקניים מרוחקים. אך בכל אחד ואחד מהקרבות שהתנהלו הכריעו עוצמת האש האמריקנית ויכולתה להעביר תגבורות במהירות באמצעות מסוקים, כך שאף בסיס אמריקני לא נכבש על ידי כוחות צבא צפון וייטנאם. יחד עם זאת ג'יאפ הוא זה שזים את עיתוי הקרבות וכוחותיו צברו ניסיון קרבי. מפקדי המשנה שלו זכו לניסיון רב בפיקוד ובהפעלת כוחות גדולים תוך תיאום בניהם והפעלת כוחות מסייעים, בעיקר ארטילריה. בשלהי 1967 הסתיים השלב הראשון בתוכניתו וכוחות ארצות הברית היו פזורים בעיקר לאורך הגבולות עם לאוס וקמבודיה, הרחק מהאזורים המיושבים.

במקביל להפעלתה של האסטרטגיה הפריפריאלית החלו הכוחות הקומוניסטיים בהכנות להתקפה עצמה. הכנות אלו כללו ריכוז יחידות סדירות בשטחי לאוס וקמבודיה, בסמוך לגבול עם דרום וייטנאם וכן העברת לוחמי וייט קונג ואמצעי לחימה לתוך הריכוזים העירוניים, ובעיקר לבירת הדרום – סייגון. הכנות אלו הביאו לירידה דרמטית בהיקפי הלחימה של הכוחות הקומוניסטיים באזורי האוכלוסייה הצפופים וסביב הערים. זאת בניגוד, כאמור, לעלייה בהיקפי הלחימה בשטחים הסמוכים לגבולות. מחלקת המודיעין (J-2) של מפקדת הכוחות האמריקניים בוייטנאם (Military Assistance Command, Vietnam [MACV]) זיהתה את "השקט" הקרבי היחסי והערכתה הייתה כי הקומוניסטים מתכוננים למהלך צבאי גדול. אך היקפי הכוחות, שיטילו הקומוניסטים למתקפה, ומועד תחילתה לא היו ברורים. מפקד הכוחות האמריקניים בדרום וייטנאם, הגנרל ויליאם ווסטמורלנד (Westmoreland) הסכים להערכת המודיעין והערכתו הייתה כי זו תהיה מוגבלת בהיקפה וכי היא תתחיל רק לאחר חג הטט. זאת כיוון שהטט הינו החג הדתי החשוב ביותר בוייטנאם (מציין את תחילתה של שנת ירח חדשה). בשנים הקודמות הייתה נהוגה, באופן בלתי רשמי, הפסקת אש, זאת כיוון שהחג נחוג בכל רחבי וייטנאם ללא הפרדה הפוליטית המלאכותית שנעשתה ב-1954.

במהלך ינואר 1968, כחלק מהאסטרטגיה הפריפריאלית, החלו כוחות צפון וייטנאם במתקפה, שהפך למצור, על בסיס המארינס ליד הכפר קה-סאן, בפינה מרוחקת סמוך לגבול עם לאוס ועם צפון וייטנאם. הערכתו של ווסטמורלנד הייתה כי מתקפה זו נועדה להסיט את תשומת ליבו של הפיקוד האמריקני מהמתרחש בשאר חלקי דרום וייטנאם.

הבנה זו הביאה את ווסטמורלנד להורות על העברת 15 גדודים אמריקניים לאזורים סביב סייגון ועל פריסתם בנקודות אסטרטגיות חשובות כגון העיר עצמה או שדה התעופה שלה. כמו כן הוא ניסה לשכנע את ממשלת דרום וייטנאם לקצר את ימי הפסקת האש אך זו סירבה לקיצור כזה.

מעט לאחר חצות ה-30 בינואר 1968 פתחו הכוחות הקומוניסטיים במתקפה, אשר במסגרתה הותקפו כל הבסיסים הצבאיים והמרכזים הפוליטיים בדרום וייטנאם. במהלך התקפה זו הצליחו כעשרים אנשי וייט קונג להשתלט, למשך מספר שעות, על מבנים במתחם השגרירות האמריקנית בסייגון. התמונות של לוחמים אמריקניים היורים לתוך השגרירות, ולצידם מוטלות גופות חבריהם, או של קצין משטרה דרום וייטנאמי המוציא להורג בירייה פעיל וייט קונג זעזעו את החברה האמריקנית, שצפתה בדיווחים מווייטנאם.

למרות ההצלחות הראשוניות, כשהעיקרית שבהן הייתה כיבוש העיר Hue, הרי שבהיבט הצבאי המתקפה הקומוניסטית נחלה כישלון חרוץ. הכוחות האמריקניים והדרום וייטנאמים התאוששו במהירות ויצאו למתקפת נגד, אף בסיס צבאי לא נכבש וחשוב מכך הצבא הדרום וייטנאמי לא קרס (בעיקר בגלל הסיוע האווירי האמריקני ולא בגלל יכולותיו הקרביות). ב-24 בפברואר הצליחו כוחות צבא ומארינס לכבוש מחדש את העיר Hue. כיבוש זה ציין את סופה של מתקפת טט ולמרות שהקרבות נמשכו עד לספטמבר 1968 הרי היוזמה ההתקפית הייתה כעת בידיה של ארצות הברית. האבדות הקשות שספגו הקומוניסטים הביאו לכך שרק באביב 1972 היו הכוחות הקומוניסטיים מסוגלים לצאת למתקפה סדירה גדולה נוספת (אשר גם בה הם נכשלו).

גם בהיבט המדיני נחלה המתקפה כישלון. התקוממות עממית לא פרצה וזאת בגלל ההתאוששות המהירה של הכוחות האמריקניים והדרום וייטנאמים וכן לנוכח העובדה כי כוחות קומוניסטיים ביצעו מעשי טבח באוכלוסייה המקומית. חשוב לציין כי בעקבות מתקפת טט ספג הווייט קונג מכה קשה ממנה לא הצליח להתאושש. למעשה הארגון הפסיק להיות גורם משמעותי במלחמה ומכאן ואילך התרחבה המעורבות הצבאית של צבא צפון וייטנאם, אשר קודם למתקפה הצטמצמה רק למבצעים במחוזות הצפוניים של דרום וייטנאם (MR-I). ובמילים אחרות מתקפת טט השמידה את הווייט קונג כארגון פוליטי וצבאי.

ההצלחה היחידה, ולמעשה הדרמטית והחשובה ביותר של הקומוניסטים הייתה בהיבט התודעתי, אשר הייתה לו השפעה על הרמה המדינית האמריקנית. ב-21 בנובמבר, בנאום בפני חברי מועדון העיתונאים הלאומי, הצהיר גנרל ווסטמורלנד כי ב-1965 עמדו הקומוניסטים בפני ניצחון אך כיום (שלהי 1967), בזכות המעורבות האמריקנית הם על סף תבוסה וכי "ניתן לראות את האור בקצה המנהרה". לקראת סוף השנה בראיון לעיתון 'טיים', אמר ווסטמורלנד כי הוא מקווה שהקומוניסטים ינסו לבצע מהלך צבאי גדול כיוון שהצבא האמריקני רוצה ומוכן להילחם. לציבור האמריקני התברר כי האור בקצה המנהרה היו פנסיה של רכבת דוהרת. המתקפה הביאה להתחזקות משמעותית של תנועות המחאה נגד המלחמה ואף להקצנה בפעולותיהן. אצל הנשיא ג'ונסון חלחלה ההבנה כי אין פתרון צבאי לסיום המלחמה וכי אף לא ניתן להשיג ניצחון צבאי. לפיכך החל הנשיא לפעול למציאת הסדר מדיני. לאור הבנה זו הוא סירב לבקשתו של ווסטמורלנד למאתיים אלף חיילים נוספים, אשר טען כי בכך הצבא האמריקני יוכל להנחית את מהלומת המוות על הקומוניסטים ולנצח במלחמה.

על מנת להגיע להסדר מדיני ג'ונסון הורה על צמצום מערכת ההפצצות האסטרטגיות על צפון וייטנאם וכן הכריז על תחילתו של מהלך שיחזיר את ניהול המלחמה לידיה של דרום וייטנאם (וייטנאמיזציה). תהליך זה יתגבר בימיו של הנשיא ניקסון עד לפינויים הסופי של הכוחות האמריקניים. אך האירוע הדרמטי ביותר, שנבע באופן ישיר מהזעזוע התודעתי בעקבות המלחמה, הייתה ההודעה של הנשיא ג'ונסון, ב-31 במרץ, כי "I... shall not seek, and I will not accept, the nomination of my party for another term as

"your President". כלומר הוא אינו מוכן לקבל את מינוי המפלגה הדמוקרטית לרוץ בבחירות 1968. למרות שבהמשך הוא קבע כי סירובו נבע מסיבות רפואיות הרי מחקרים רבים טוענים כי הגורם להחלטתו היה הזעזוע מהמתקפה וההבנה כי לא ניתן לנצח במלחמה.

בחירת מתקפת הטט מול אירועי ה-7 באוקטובר מאפשרת לנו לערוך אנלוגיה כפולה: הצד התוקף והתגובה של הצד המותקף. לגבי הצד התוקף הרי שני האירועים מציגים הכנות קפדניות (כאשר במקרה של חמאס כנראה שמדובר על הכנות של שנים) זאת לצד תוכנית הונאה. אמנם המודיעין האמריקני העריך כי מתקפה קרבה אך כאמור העיתוי וההיקף לא היו ברורים די הצורך, כך שניתן לקבוע כי תוכנית ההונאה של הקומוניסטים הייתה מוצלחת. חלק מההונאה בשני המקרים הייתה מיקוד תשומת הלב של היריבים מולם בלחימה באזורים אחרים, אם כי לגבי חמאס אין הדבר עדיין ברור די הצורך. סמוך למתקפת הטט התמקדה תשומת הלב של האמריקנים לקרבות סביב בסיס המארינס בקה סאן ואילו בישראל תשומת הלב הייתה נתונה ללחימה המתעצמת באזורי יהודה ושומרון. נקודת דמיון נוספת היא היקפה של המתקפה. הן ארצות הברית והן ישראל העריכו כי ייתכן והאויב הניצב מולם יערוך התקפה אך הן הקומוניסטים והן חמאס יצאו למתקפה רחבה מעבר למצופה. הקומוניסטים תקפו כל יעד פוליטי וצבאי חשוב בדרום וייטנאם ואילו חמאס פרץ את גדר הגבול בעשרות מקומות, תוך שהוא נע במהירות לשורה ארוכה של יעדים, אזרחיים במהותם.

יחד עם זאת שתי התקפות הפתע נכשלו בהשגת יעדים מקיפים יותר. זאת למרות ההצלחות הראשוניות. במקרה הוייטנאמי הרי לא פרצה אותה התקוממות עממית, השלטון הדרום וייטנאמי לא קרס והכוחות האמריקניים לא נסוגו. במקרה הישראלי המתקפה, למרות הזוועות הקשות, לא התרחבה לזירות נוספות. אמנם הייתה לחימה ביהודה ושומרון אך לחימה זו הייתה (והינה) המשכם של האירועים שהתרחשו קודם ל-7 באוקטובר. יתר על כן צה"ל הוא זה שנקט ביוזמה התקפית ולא פעל בתגובה להסלמה כוללת.

לפי פרסומים שונים חיזבאללה הופתע גם הוא ממתקפת חמאס ופרסומים אחרים טוענים כי היא נעשתה ללא תיאום. כך או כך ההתגייסות המהירה של כוחות המילואים של אוגדה 91 ואוגדה 146 והגעתם לעמדות בגבול הצפוני מנעו מחיזבאללה (באם אכן הייתה כוונה) לצאת למתקפות על יישובים הסמוכים לגבול. מתקפות אלו מחייבות התארגנות של הכוחות (יחידות כוח רד'ואן) ובפרק זמן זה כבר נפרסו כוחות המילואים בעמדות ההגנה ביישובים ולאורך הגבול. אך אולי הכישלון הגדול ביותר של מתקפת חמאס היה העובדה כי ערביי ישראל ובכלל זה בערים המעורבות לא רק שלא פתחו בשורה של הפרות סדר, כפי שהיה במהלך מבצע שומר החומות (מאי 2021), אלא אף יצאו בגינויים כלפי ההתקפה. סקר שנערך על ידי המכון הישראלי לדמוקרטיה (נובמבר 2023) מעלה כי 62% מהערבים המוסלמים טענו כי הם מרגישים תחושת שייכות למדינת ישראל (נתונים גבוהים יותר נמצאו אצל ערבים נוצרים [73%] ודרוזים [80%]). התקוממות עממית של האוכלוסייה הערבית בישראל לא פרצה.

הצד השני של האנלוגיה הינה ההתמודדות של הצד המותקף. בהיבט הצבאי אנו רואים שני צבאות שהתאוששו במהירות ממתקפת פתע ולאחר קרבות בלימה קשים יצאו למתקפות נגד ומשם למתקפות יזומות. בהקשר זה ניתן להוסיף כי מאותו רגע שארגון צבאי לא סדיר/סדיר למחצה תוקף צבא סדיר באופן ישיר הרי אותו ארגון מוצא את עצמו מול רוב עוצמתו הצבאית של אותו צבא סדיר ולמעשה גורלו נחרץ. במשך שנתיים האמריקנים הסתובבו בג'ונגלים וחיפשו "מישהו בשם צ'רלי", כפי שאומר פורסט גאמפ, כשכוונתו לוייט קונג (Victor Charlie בא-ב פונטי). בינואר 1968 "צ'רלי" יצא ממקומות המסתור שלו והתעמת באופן ישיר עם העוצמה הצבאית האמריקנית. עימות שהביא לחיסולו. ימים יגידו אם יהיה זה גם גורלם של החמאס ואף של חיזבאללה.

ישנם גם שני הבדלים מהותיים בין שתי האנלוגיות. הראשון הוא התגובה הבין לאומית. למרות מתקפת הפתע ארצות הברית לא ספגה פגיעה במעמדה הבין לאומי. התנגדות למעורבות הצבאית האמריקנית הייתה גם קודם למתקפת טט. כמו כן המתקפה לא הציגה חולשה צבאית אשר הביאה מדינות שונות לבטל את הסכמי ההגנה שלהן עם ארצות הברית ולפנות לברית המועצות (יציאת צרפת מ-NATO התרחשה כבר ב-1966 ולא הייתה קשורה למלחמת וייטנאם). אמנם ברחבי מערב אירופה נערכו הפגנות אנטי אמריקניות רבות ואף פעולות טרור נגד יעדים אמריקניים (בעיקר כנופיית באדר-מיינהוף במערב גרמניה) אך חשוב להזכיר כי מחאות אלו פרצו קודם למתקפת טט.

מעמדה ומצבה של ישראל שונה באופן מהותי. למרות התמיכה של ממשלי מדינות רבות במערב, ובראשן ארצות הברית וגרמניה, בשבועות הראשונים שלאחר המתקפה, הרי תמיכה זו דועכת לאיטה ורבות מהמדינות מתחילות לבקר את פעולותיה הצבאיות של ישראל במסגרת הלחימה בתוך רצועת עזה. גם הביקורת האמריקנית הולכת וגוברת אם כי תמיכתה, בעת כתיבת שורות אלה, עדיין לא מוטלת בספק. חמור יותר הינן עמדות החברה האזרחית (הלא מוסלמית) במדינות רבות במערב כלפי עצם קיומה הממשי של ישראל. זאת בנוסף לזינוק במספר התקריות האנטישמיות במדינות מערביות רבות.

ההבדל השני, והדרמטי ביותר בין שתי האנלוגיות, היא תגובת החברה האזרחית. בארצות הברית התגברו תנועות המחאה נגד המלחמה והמעורבות הצבאית האמריקנית ואלה הפכו בהדרגה למחאה נגד הצבא ובהמשך נגד החיילים עצמם, שתוארו כשורפי כפרים ורוצחי תינוקות. בישראל אמנם ישנה ביקורת רבה וחריפה על ההנהגה המדינית והצבאית הבכירות אך לצידה ישנה התגייסות מוחלטת של החברה האזרחית עבור המאמץ המלחמתי והמפונים מהדרום והצפון ושיעורי ההתייצבות למילואים הרבה מעל התקן שהיחידות יכולות לקלוט. עובדה זו אמנם יצרה מחסור בציווד ומזון אך גם בעיות אלו נפתרו במהירות לנוכח התגייסות החברה הישראלית לגווניה השונים. אירועי ה-7 באוקטובר הביאו לפיכך לאחדות חברתית זאת לצד ביקורת על הדרג המדיני והצבאי. אך בשום רגע נתון לא נשמעה ביקורת בחברה הישראלית הכללית על מפקדי השדה ועל הלוחמים ובוודאי לא כזו המציגה או המאשימה את לוחמי וקציני צה"ל כמבצעים פשעי מלחמה. "זכות" מפוקפקת זו שמורה לקהילה הבינלאומית.

מתקפת הטט הינה אירוע היסטורי מתוחם היטב בזמן אותו ניתן לחקור לעומק, בהיבטים שונים. מנקודת המבט האמריקנית מתקפת טט הייתה אירוע ששינה את מהלכה של מלחמת וייטנאם והיה בעל השפעה כבירה על הפוליטיקה והחברה בארצות הברית. מנגד, המלחמה בעזה, נכון לכתיבת שורות אלה עדיין נמשכת ואין לדעת לאן יתפתחו הדברים בתחומי הפוליטיקה (המקומית והבין לאומית), החברה, הכלכלה, ובניין הכוח של צה"ל. מלחמה זו תעסיק חוקרים רבים עוד שנים רבות.

ד"ר טל טובי הוא מרצה בכיר במחלקה להיסטוריה כללית, באוניברסיטת בר אילן. תחומי המחקר שלו עוסקים במלחמת וייטנאם ובהיסטוריה צבאית של ארצות הברית בדגש על המאה ה-20.